

MAGYAR KÖNYV- SZEMLE

KÖNYV-
ÉS SAJTÓTÖRTÉNETI
FOLYÓIRAT

REVUE
POUR L'HISTOIRE DU LIVRE
ET DE LA PRESSE

124. ÉVFOLYAM

2008

3

ARGUMENTUM KIADÓ

FIGYELŐ

Az Országos Széchényi Könyvtár Corvina-programja. A magyar nemzeti könyvtár megalapítását egy arisztokrata vállalta magára, vagyis nem az ország uralkodójának a gyűjteménye képezte a nemzeti téka alapját. Az 1802-es alapítást megelőző időszakban, és gyakran utána is, többen utaltak arra, hogy

„Azt szokták köz példa beszédben mondani: Meghólt Mátyás király, és elmúlt az hazai vagy nemzeti tudományról való reménységünk. Az a születése felett fennjáró elméjű ritka fejedelem kezdett volt egy királyi bibliotékát állítani fel Nagy Magyarországon, a' prédává lett; ami megmaradt is benne, nem a hazában van, elveszett. Az után egész nemzetünkben a két hazában nintsen egy nemzeti ezt a nevet érdemlő gyűjtemény. Ideje volna már egyszer hozzá kezdeni, és a sok drága mojjal és porral imitt amott küszködő darabokat, melyek hazánknak mintegy megannyi elásott kincsei, az haza hasznára napfényre hozni, s egybe gyűjteni, magyar és más közönséges bibliotékát is állítani.”¹

A corvina könyvtár egyes darabjainak felkutatása, dokumentálása, ritka alkalmakkal a megszerzése, mindig a hazai könyvtörténeti kutatások egyik fontos, szeretett és művelt témája volt. A kutatási eredmények közzétételét az Országos Széchényi Könyvtár mindig kedvvel vállalta magára, de a kiadók is nagy lelkesedéssel vállalkoztak az ilyen feladatra. A Könyvtár évkönyve, a *Magyar Könyvszemle*, rendre beszámolt a legfrissebb kutatási eredményekről, és az 1940-es Mátyás ünnepségekhez kötődően az OSzK megjelentette Zolnai Klára corvina-könyvészetét.² A nemzeti könyvtár minden corvina kutató generáció munkáját segítette Csontos Jánostól, Balogh Jolánon át,³ a Csapodi házaspárig. Ez akkor is igaz, ha a Csapodi Csaba, és felesége Gárdonyi Klára által összeállított könyvészetek professzionális kiadóknál,⁴ illetve a MTA Központi Könyvtárában⁵ jelentek meg. A Könyvtár

¹ ARANKA György: *Egy magyar Nyelvművelő Társaságnak szükségessége*. Idézi KÓKAY György: *Nemzeti könyvtárunk megalapításának visszhangja a korabeli sajtóban*. In: KÓKAY György: *Könyv, sajtó és irodalom a felvilágosodás korában*. Bp. 1983. Akadémiai Kiadó, 191.

² *Bibliographia Bibliothecae regis Mathiae Corvini – Mátyás király könyvtárának irodalma*. FITZ József közreműködésével összeállította ZOLNAI Klára. Bp. 1942. /Az Országos Széchényi Könyvtár kiadványai 10./

³ BALOGH Jolán: *A művészet Mátyás király udvarában. I–II*. Bp. 1966. Akadémiai Kiadó.

⁴ CSAPODI, Csaba: *The Corvinian Library. History and Stock*. Bp. 1973. Akadémiai Kiadó. /*Studia Humanitatis* 1./; CSAPODI Csaba–CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára: *Bibliotheca Corviniana*. Bp. 1990. Helikon Kiadó.

⁵ CSAPODI Csaba: *A budai királyi palotában 1686-ban talált kódexek és nyomtatott könyvek*. Bp. 1984. /A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei 15(90)./

időről időre kiállításokkal is a nagyközönség elé lépett,⁶ vagy részt vett nemzetközi nagy kiállításokon.⁷

2000 óta a Könyvtár programot szervez, amely már nem csupán adminisztrálja, és segíti az egyéni kutatásokat, hanem intézményi kutatási feladatként, az alapító okiratba építve teremti meg a további munkák alapjait. A program előkészítéseként az alapítás bicentenáriumi rendezvényeinek részeként újabb corvina kiállítást szervezett itthon,⁸ és Modenában.⁹ Elindította a hiteles corvinák digitalizálási programját,¹⁰ és ezzel párhuzamosan az UNESCO világemlékezet jegyzékére felvette a kódex-együttest (2005).¹¹ Bizonyára ez utóbbi ténynek köszönhetően az egyes corvinákat őrző gyűjtemények dolgozói, kutatói új lelkesedéssel vették kézbe a köteteket.

Mátyás trónra lépésének 550. éves, Vitéz János születésének 600. évfordulójára készülve alakítottuk ki az OSzK új corvina kutatási programját. E program célja egy új corvina könyvészet, illetve történeti szöveggyűjtemény összeállítása, valamennyi hitelesnek tekintett, kétséges, vagy bármikor corvinának állított kötet egységes szemléletű újraértékelése. Ez az újraértékelés kiterjed a kodikológiai, a paleográfiai, a könyv-, és művészettörténeti kérdésekre éppúgy, mint az egyes darabok ikonográfiai programjának megítélésére. Folytatásként valamennyi ma egy egységként őrzött corvina együttes kialakulásának történetét dokumentálnánk és elemeznénk, végeredményképpen értelmezhetővé tennénk a corvina jelenséget korszakonként, a megalapítástól napjainkig. Kivételes lehetőséget kínál számunkra az a tény, hogy az európai könyvtörténeti, művészettörténeti, általában a humán tudományi kutató műhelyek határozottan érdeklődnek az egykori keleti blokk történeti eseményei, művelődéstörténete iránt. Módszertani szempontból sokat tanulhatunk tőlük, és ugyanígy, bármelyik részletkérdést, amely az egyes corvinák kapcsán felvetődik, nem elszigetelten kell megválaszolnunk: egy-egy másoló, másológyműhely tevékenysége, vagy egy-egy történeti gyűjtemény sorsa, olyané, amely valamilyen formában kötődik akárcsak egyetlen corvinához, teljes egészében előttünk állhat. A nemzetközi szakirodalom elérése, másolatok szerzése számunkra már más lehetőségek között megoldandó feladat, mint amilyen lett volna elődeinknek.

A kutatások szervezetté tételéhez úgy gondoljuk, hogy elegendő emberi erővel rendelkezünk, az Országos Széchényi Könyvtár pedig megfelelő intézményi keretet biztosít ahhoz, hogy a kutatási eredményeket nyilvántartsák, megőrizték, illetve kiadják.

A középtávú kutatási célunk tehát, egy új corvina könyvészet kiadása. Ehhez három nagyobb adatbankot, illetve dokumentum-együttest hozunk létre:

⁶ *Bibliotheca Corviniana 1490–1990*. Nemzetközi corvinakiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban Mátyás király halálának 500. évfordulójára 1990. április 6. – október 6. Bev.: CSAPODI Csaba, CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára. Szerk.: FÖLDESI Ferenc. Bp. 1990. OSzK.

⁷ *Schallaburg '82. Matthias Corvinus und die Renaissance in Ungarn, 1458–1541*. 8. Mai – 1. November, 1982. Red. von Gottfried STANGLER, Moritz CSÁKY, Richard PERGER, Andrea JÜNGER. Wien, 1982.; *Mátyás király és a magyarországi reneszánsz 1458–1541*. Magyar Nemzeti Galéria, 1983. február 24. – június 26. A kiállítást rendezte, a katalógust szerk. TÖRÖK Gyöngyi. Bp. 1983. MNG.

⁸ *Uralkodók és corvinák / Potentates and Corvinas*. Az Országos Széchényi Könyvtár jubileumi kiállítása alapításának 200. évfordulóján. / Anniversary Exhibition of the National Széchényi Library. Szerk. / Ed. by KARSAY Orsolya. Bp. 2002. OSzK.

⁹ *Nel segno del Corvo. Libri e miniature della biblioteca di Mattia Corvino re d'Ungheria (1443–1490)*, a cura di Ernesto MILANO. Modena, 2002. Il Bulino. /Il giardino delle Esperidi 16./, ennek magyar változata: *A holló jegyében. Fejezetek a corvinák történetéből*. Szerk. MONOK István. Bp. 2004. Corvina Kiadó–OSzK.

¹⁰ <http://www.corvina.oszk.hu/>

¹¹ http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=14904&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

1. Az egyes kódexek (hiteles corvinák, és bármely, a Bibliotheca Corvinianával kapcsolatba hozott kötet) dokumentációja. Ez tartalmazza az illető kötet, illetve a vele kapcsolatba hozható más kódexek, kézirat, vagy nyomtatvány részlet másolatát, valamennyi vele kapcsolatos szakirodalmi tételre való utalást, valamennyi az előállítójával, kiadójával kapcsolatos releváns cikkekre való utalást. Felelőse: Zsupán Edina, manused@oszk.hu

2. Bibliográfiai adatbázis a HUMANUS-on¹² belül. Ennek tartalmaznia kell minden szakirodalmi tételt, még ha csak utalás is, minden kötet megjelölését, amelyre a bibliográfiai tétel vonatkozik. Az illető szakirodalmi tétel teljes szövegében a megfelelő elektronikus könyvtárba kerül (Magyar Elektronikus Könyvtár, Elektronikus Periodika Archivum, OSzK Digitális Könyvtár), és a kódexek digitális másolatát nézve is, illetve a bibliográfiai adatbázis használva is megtekinthető, olvasható.¹³ Felelőse: Ekler Péter, ekler@oszk.hu

3. Corvina könyvészet adatbázisa, amely olyan szövegeket tartalmaz, amelyek kapcsolatosak Mátyás könyvtárának, vagy bármely kódexnek, nyomtatványnak a történetével. Ezek lehetnek kortárs feljegyzések, említések, krónika-, vagy éppen levélrészletek, előszavak és missilis levelek, magánfeljegyzések. A forrás, illetve szakirodalmi tétel elhatárolása nem mindig egyértelmű. Biztosan forrásként értelmezünk minden szövegrészt az első monográfia igényű összefoglalás (Schier)¹⁴ megjelenéséig. Természetesen forrás minden levéltári anyag a 19–20. századból is. Miután minden szakirodalmi cikket digitalizáltan is őrizni kívánunk, a corvina könyvészet megjelenésének időpontjában is ráértünk eldönteni, hogy a könyvészet részeként, vagy egy szakirodalmi szöveggyűjteményként adjuk közre (ha ekkor még egyáltalán megjelenik ilyen típusú papír alapanyagú könyv). Felelőse: Monok István, monok@oszk.hu.

Folyamatos feladatként értelmezzük a már elkezdett szeminárium-sorozatot. Sokáig fog tartani, hiszen célunk az, hogy lehetőleg azonos személyi összetételű csoport valamennyi nagyobb corvina kódex együttest nézzen végig. A szeminárium-sorozat keretében a helyi, illetve a látogató (magyarországi) szakemberek minden egyes kötetet újra értékelnek. Ezt a munkát mindig fiatal, kezdő kutatókkal együtt végzik azért, hogy az utánpótlás nevelése is biztosított legyen. Először Münchenbe, majd Wolfenbüttelbe látogattunk el (lásd Zsupán Edina erről szóló beszámolóját a *Magyar Könyvszemle* jelen számában), és kézbe vettük a kielii corvinát(?) is. A következő lépés Párizs, majd Besançon lesz, illetve a magyarországi gyűjtemények.

A kutatási eredmények folyamatos közzétételéért alapítottuk a „Supplementum Corvinianum” sorozatot. Ennek két alsorozatát tervezzük. Az „Ex Bibliotheca Corviniana” a mai kódex-együttesek értékelését tartalmazza majd, mindig helyet adva a helyben dolgozó kollégák tanulmányainak is. Az első kötet a müncheni Bayerische Staatsbibliothek fennállása 450. évfordulójára jelent meg, egyben az ottani corvinák kiállításának a katalógusa is.¹⁵ A sorozat színe a kék. A következő kötet a wolfenbütteli corvinák bemutatása lesz, az új leírásokkal, új értékelésekkel, majd ezt követi egy a görög corvinákat részletesen bemutató kötet, Németh András munkájaként.

¹² A HUMANUS az országos humántudományi adatbázis, amelyet a könyvtárak, a kiadók, a szerkesztőségek, illetve magánszemélyek közösen építenek. A munkát az OSzK koordinálja: <http://www.oszk.hu/humanus/>

¹³ Amennyiben az OSzK megszerzi a jogokat ennek megmutatására. Ha nem, akkor az OSzK Digitális Könyvtárban őrizzük másolatként, és csak a Könyvtáron belül használható.

¹⁴ SCHIER, Sixtus: *Dissertatio de regiae Budensis bibliothecae Mathiae ortu, lapsu et reliquiis*. Vindobonae, 1766.

¹⁵ *Ex Bibliotheca Corviniana. Die acht Münchener Handschriften aus dem Besitz von König Matthias Corvinus*. Hrsg. von Claudia FABIAN, Edina ZSUPÁN. Bp. 2008. /Bavarica et Hungarica I. – Supplementum Corvinianum I./

A második – bíborvörös színű – alsorozat a „De Bibliotheca Corviniana” címet viseli. Ebben szándékozunk közreadni a nagyobb terjedelmű források kiadását (Naldo Naldi, Schier), tanulmányköteteket, konferencia-anyagokat (elsőként az említett párizsi összejövétel aktáit), és monográfia igényű összefoglaló írásokat (például Mikó Árpád munkáját az OSzK corvináinak művészettörténeti elemzését).

A „Supplementum Corvinianum” világnyelven jelenik meg, mindig a kérdéses témának megfelelően választva ki azt. A nagyobb latin szövegek magyar fordítása is helyet kap majd a kötetekben, és elképzelhető, hogy egyes tanulmányokat magyarul is közlünk a sorozatban. Az újabb értékelések magyar változatát azonban jellemzően a *Magyar Könyvszemlében* szeretnénk kiadni, vagy a „Res libraria” sorozatban egyes szerzők összefüggő tanulmányfüzéreként.

MONOK ISTVÁN

A wolfenbütteli corvinák kutatásáról. (*Corvin-kódexek nyomában. Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek.*) A *Magyar Könyvszemlében* a folyóirat indulását követően évről évre jelentek meg ilyen és hasonló címmel néhány oldalas, olykor hosszabb úti beszámolók egykori tudós „szakférfiak” külföldi gyűjteményekben tett látogatásairól. Rómer Flóris, Csontos János, Fraknói Vilmos – hogy csak a legnagyobbakat említsük – fáradhatatlanul kutattak elfeledett, magyar vonatkozású kéziratok után hazai és külföldi könyvtárakban, s figyelmük a kutatás hőskorszakában elsősorban a „corvin-kódexekre” irányult. Őket, közülük is elsősorban Csontosit illeti az érdem, hogy rövid időn belül tekintélyes listát sikerült összeállítani az újrafelfedezett corvin-kéziratokból, amelyek száma évről-évre gyarapodott. E gyűjtőmunkának köszönhetően a 20. század első évtizedeire megtörtént az egykori pompás uralkodói könyvtár hozzávetőleges rekonstrukciója. Csontos János, akinél kevés elkötelezettebb híve volt a corvina-kutatásnak, tapasztalatait és kutatási eredményeit A *Pallas Nagy Lexikona* „Korvina” szócikkében foglalta össze 1895-ben.

Csapodi Csaba és Csapodiné Gárdonyi Klára, folytatva elődeik munkáját, a már meglévő corvina-listát újabb tételekkel egészítették ki, és az általuk kibővített állomány valamennyi darabját alapvető tartalmi és kodikológiai adatokkal látták el. E munka legteljesebb összegzésül Csapodi Csaba *The Corvinian Library. History and Stock* című, 1973-ban az Akadémiai Kiadónál megjelent monumentális adattára szolgál.

A kutatásnak ebben az első, hosszú nyúltszakaszában, amelynek mindenekelőtt a fennmaradt corvina-kincs lehető legteljesebb összegyűjtése, az állomány összeállítása volt a célja, a Corvina-könyvtárral foglalkozó szaktanulmányokat sajátos megközelítésmód jellemezte, nevezetesen, hogy a kódexanyagot egységes egésként kezelték, lett légyen szó bármely, művészettörténeti, kötetéstörténeti, kodikológiai, tartalmi stb. kérdésről. Ez természetesnek tartható a kutatásnak abban a fázisában, amelyben elsősorban a nem létező információkat kell megteremteni, és egy egység felállítása, valamint annak artikulálása a cél.

A 20. század utolsó negyedére, elsősorban a Csapodi-házaspár tevékenységének köszönhetően kialakult tehát a corvin-kéziratok egyfajta kánonja. Eltekintve attól, hogy ez a kánon minden bizonnyal revízióra szorul, hiszen csupán egyetlen kutató szempontjai érvényesültek az összeállításában, kétségtelen, hogy a Csapodi-féle kanonizált lista napjainkban kiindulási és viszonyítási alapként szolgál. Olyannyira kánonként él, hogy az attól való bármiféle, mégoly helyénvaló eltérést is szükségszerűen indokolni kell.

A 19. és 20. század tudósgenerációinak köszönhető tehát, hogy újjászületett a Corvina-könyvtár, több szempontból is megteremtődött annak belső kohéziója, és megszülettek az alapvető megállapítások, valamint kutatási szempontok az egyes szakdiszciplínák részéről. E tudás birtokában már

TARTALOM

<i>Ekler Péter</i> : Adalékok a corvinák történetéhez II. Görög szerzők latin fordításai	233
<i>Rozsondai Marianne</i> : A Münchenben őrzött corvina-kötésekről	246
<i>Monok István</i> : A Bibliotheca Corviniana és a nyomtatott könyvek	256
<i>Viskolcz Noémi</i> : Corvinák Bécsben a 16–18. században	272
<i>Hegy Ádám</i> : A bázeli egyetem ismeretlen magyar vonatkozású egyleveles nyomtatványai	292

KÖZLEMÉNYEK

<i>Varga András</i> : A Tótfalusi-szakácskönyv forrása	312
<i>Maczák Ibolya</i> : Adalékok Dobai Székely Sámuel forrásgyűjtő tevékenységéhez	319
<i>Dörnyei Sándor</i> : Az Orvosi Tár előfizetői	324

FIGYELŐ

<i>Monok István</i> : Az Országos Széchényi Könyvtár Corvina-programja	330
<i>Zsupán Edina</i> : A wolfenbütteli corvinák kutatásáról	333
<i>Farbaky Péter</i> : Beszámoló a firenzei Villa I Tatti – The Harvard University Center for Italian Renaissance Studies „Itália és Magyarország – humanizmus és kora reneszánsz” konferenciájáról	339
<i>Véber János</i> : Négyeszer a reneszánszról – A Reneszánsz Év 2008 kiállításainak katalógusai	342

SZEMLE

Martellini, Manuela: Antonio Bonfini. Un umanista alla corte di Mattia Corvino. Viterbo, 2007. (<i>Lázár István Dávid</i>)	353
A Mediciek fénykora. Élet és művészet a reneszánsz Firenzében. Kiállítás a Szépművészeti Múzeumban, Budapest, 2008. január 24–május 18. Katalógus. Szerk.: Monica Bietti, Annamaria Giusti, Tátrai Vilmos. Bp. 2008. (<i>Géczi János</i>)	354
Mátyás király. Magyarország a reneszánsz hajnalán. Kiállítás az ELTE Egyetemi Könyvtárban, 2008. május 20–június 21. Katalógus. Szerk.: Bibor Máté János. Bp. 2008. (<i>Földesi Ferenc</i>)	355
Ex Bibliotheca Corviniana. Die acht Münchener Handschriften aus dem Besitz von König Matthias Corvinus. Hrsg. von Claudia Fabian, Edina Zsupán. Bp. 2008. (<i>Pajorin Klára</i>)	358
Visser, Arnould Silvester Quartus: Joannes Sambucus and the Learned Image. The Use of the Emblem in Late-Renaissance Humanism. Leiden, 2005. (<i>Almási Gábor</i>)	360
Cognition and Book. Typologies of Formal Organisation of Knowledge in the Printed Book of the Early Modern Period. Ed. By Karl E. Emenkel, Wolfgang Neuber. Leiden–Boston, 2005. (<i>Monok István</i>)	362
Jesuitische Frömmigkeitskulturen. Konfessionelle Interaktion in Ostmitteleuropa 1570–1700. Hrsg. von Anna Ohlidal, Stefan Samerski. Stuttgart, 2006. (<i>Monok István</i>)	367
Gömöri György: Magyarországi diákok angol és skót egyetemeken 1526–1789. Hungarian students in England and Scotland 1526–1789. Bp. 2005. (<i>Bozay Réka</i>)	370
Egy magyar polgár. Ráth György és munkássága. Szerk. Horváth Hilda. Bp. 2006. (<i>Marosi Ernő</i>)	371